УДК 343.343.6
DOI: 10.33098/2078-6670.2019.7.19. 129-136

ОСОБИСТІСТЬ ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНЯЄ НЕЗАКОННЕ ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Кібальник Станіслав Олегович,
аспірант Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса,
вул. Пушкінська, 49, м. Харків, 61002, Україна
e-mail: s.kibalnyk@gmail.com

У статті розглядаються криміногенні риси та якості, притаманні особам, що вчиняють діяння, відповідальність за які передбачено ст. 332 КК України. На підставі вивчення 270 архівних кримінальних проваджень щодо 361 особи, розглянутих місцевими загальними судами протягом 2007-2017 рр., встановлено значну складність та неоднорідність структури предмета дослідження. Приділено увагу питанню співвідношення особистості злочинця, який вчиняє незаконне переправлення осіб через державний кордон України, з особистістю торгівця людьми та насильницького вимагача. Проведено розподіл злочинців, що вчиняють ці діяння, на чотири типи в залежності від ступеню їхнього включення до цієї діяльності як галузі транскордонного злочинного бізнесу, що має значення для розроблення ефективної стратегії зі зменшення пропозиції щодо вчинення розглядуваних злочинів.

Ключові слова: *незаконне переправлення осіб через державний кордон, незаконна міграція, переправник, контрабандист, особистість злочинця, типологія злочинців.*

S. Kibalnyk
PhD student of the Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems,
Pushkinska st., 49, Kharkiv, 61002, Ukraine
e-mail: s.kibalnyk@gmail.com

PERSONALITY OF A HUMAN SMUGGLER IN UKRAINE

Goal. *The purpose of the article is to consider the criminogenic features and qualities characteristic for the persons committing the acts, responsibility for which is provided for by Art. 332 of the Criminal Code of Ukraine.* ***Method.*** *The methodology includes a detailed comprehensive analysis of data obtained from the study of 270 archive criminal cases regarding 361 persons considered by the local courts under this article during 2007-2017.* ***Results.*** *The research made delimitation of the personality of human smuggler from the personality of human trafficker and the extortioner, demonstrates significant complexity and heterogeneity of the subject of study and offers four types of human smugglers.* ***Scientific novelty.*** *On the basis of systematized material and its analyzing conducted the first typing of human smugglers based on the criterion of their involvement in this activity as a branch of transnational crime industry.* ***Practical significance.*** *This typology is necessary as a basis in the development of an effective proposal reduction strategy on the committing this crimes.*

Key words: *human smuggling in Ukraine, illegal migration, smuggler, human smuggler, crime personality, typology of criminals.*

© Кібальник С.О., 2019

© Кібальник С.О., 2019

Постановка проблеми. У сучасних гуманітарних науках існують десятки теорій особистості як ступеню духовного розвитку особи, що являє собою стійку систему значущих якостей, які характеризують властиві їй самосвідомість, суб'єктивність, свідомої й відповідальної поведінки та діяльності. Не є винятком і поведінка кримінальна. За одних і тих самих об'єктивних соціальних умов одні люди дотримуються вимог закону, інші ж їх порушують. Це дає підстави вести мову про те, що особи, які обрали протиправний варіант поведінки, чинять так внаслідок своїх певних властивостей, що й обумовили такий вибір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час найбільш висвітленими у кримінологічній науці є питання особистості злочинців, задіяних у незаконному переправленні осіб через державні кордони США, Франції, Туреччини та деяких африканських країн. Від середини минулого десятиріччя ці розробки знайшли відображення у працях таких вчених, як Дж. Барроуз, В. Білджер, Т. Ічлі, Н. Нарлі, М. Неске, Р. Старінг, С. Уебб, Л. Шеллі тощо. В українській же науці спеціальних досліджень особистості переправника досі не проводилося.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення стійких та значущих криміногенних рис особистості злочинця, який вчиняє незаконне переправлення осіб через державний кордон України, та виокремлення на цій основі кількох характерних типів останньої.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без наявності особистості злочинця неможливим є і саме вчинення злочину. Єдиного погляду на поняття «особистість злочинця», його типологію та структуру серед представників кримінологічної науки досі не існує. На нашу думку, доцільним буде приєднатися до групи вчених, що розуміють під особистістю злочинця сукупність соціально-типових ознак, що відрізняються своїм суспільно несхвальним характером та крайньою формою останнього – суспільною небезпечністю, зумовлюють злочинну мотивацію та злочинну активність особи, безпосередньо спричиняючи вчинення нею злочину [4, с. 239]. Так особистість злочинця знаходить своє розкриття через складний комплекс характерних індивідуальних ознак та властивостей у взаємодії із життєвими чинниками, що лежать в основі кримінальної поведінки.

Якості особистості, що надають її поведінці кримінальний характер, найчастіше поділяються на соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні групи ознак. Під *соціально-демографічними ознаками особистості злочинця* розуміються відомості про стать, вік, рід занять, рівень освіти, сімейний стан та інші складові соціального статусу особи, що дають змогу сформувати її узагальнений кримінологічний профіль та визначити, на які прошарки населення мають бути в першу чергу спрямованими заходи запобігання злочинним діянням. За ознакою статі склад засуджених за ст. 332 КК України співпадає із загальним складом злочинців у державі: 93,1% серед них є чоловіками, жінками ж – 6,9%. Причому, подібно до контрабанди матеріальних цінностей, характерним для жінок є вчинення злочину більш «витонченим» способом [2, с. 35].

Зазвичай жінками здійснюється переправлення через державний кордон власних дітей з використанням підроблених документів; в інших випадках вони можуть як створювати переправницькі групи разом з чоловіками, так і лише сприяти їм. Найбільш криміногенним віковим діапазоном є 30-50 років: до цієї категорії належать 52,3% засуджених. Питома вага осіб у віці від 25 до 30 років сягає 19%, осіб у віці від 50 до 65 років – 12,7%. Майже 16% вчинили злочин у віці від 18 до 25 років, також було засуджено трьох неповнолітніх. Таким чином, віковий проміжок від 30 до 65 років сукупно складає 65% – тобто до незаконного переправлення осіб через державний кордон України переважно залучається основна економічно активна частина населення.

Впливає на такий стан показників як масовий відтік молоді з сільської периферії до великих міст України чи за кордон [8, с. 25-27], так і накопичення особою по мірі досягнення

зрілішого віку більшого обсягу потрібних для успішного вчинення злочину вмінь та знань. У свою чергу, чим більш криміногенним є вік – тим вищою є й кількість злочинців, яким недостатня поінформованість щодо особливостей прикордонної місцевості та організації роботи прикордонних нарядів внаслідок різних обставин не дозволила уникнути притягнення до кримінальної відповідальності.

Значна увага при розгляді соціально-демографічних ознак особистості злочинця зазвичай приділяється й сімейному стану. Питома вага одружених (заміжніх) та неодружених (незаміжніх) майже однакова: 48,8% та 51,2% відповідно. Дещо менш рівномірним є розподіл засуджених за наявністю неповнолітніх дітей на утриманні: 40,4% осіб, що їх мають, проти 55,6%, в яких такі утриманці відсутні. Поширеними у науці є твердження щодо зниження криміногенності особи наявністю сім'ї та нормальних відносин із рідними – проте за умов крайньої складності отримання постійної та високооплачуваної роботи необхідність забезпечувати рідних засобами до існування навпаки здатна штовхнути жителя депресивного населеного пункту до зайняття незаконним переправленням осіб через державний кордон на систематичній основі. Наявність сім'ї не стримує від вчинення злочину і іноземних громадян, адже останні шукають доходу за кордоном в першу чергу задля отримання кращих засобів до існування рідних.

Тому особливу увагу звертають на себе дані стосовно зайнятості та роду занять засуджених за ст. 332 КК України. Ніде не були працевлаштовані і не навчалися на час вчинення переправлення практично 75% злочинців, усі із яких є працездатними особами. 13,9% офіційно працювали за наймом (четверо серед них проходили службу на посадах інспекторів ДПСУ), зареєстровані у якості приватних підприємців були 6,1%. Незначною є кількість студентів та пенсіонерів – 4 та 6 осіб відповідно. Тісно пов'язаним із трудовою діяльністю є рівень освіти. Дані про освітній рівень засуджених свідчать про переважання осіб, що мають повну загальну середню – 57,6%, та середню спеціальну освіту – 13,9%. Тільки неповну середню освіту набули 4,4% винних, професійно-технічну отримали майже 4%, повну чи незакінчену вищу – сукупно 14,4%. Як бачимо, незаконне переправлення осіб через державний кордон України вчиняється особами, освітній рівень яких є достатнім для усвідомлення тяжкості вчинюваного злочину.

Іще одна складова соціально-демографічної групи ознак – розподіл осіб, засуджених за ст. 332 КК України, за громадянством та національністю. Частка українських громадян серед визнаних судом винними у таких злочинах дорівнює 66,8%, при цьому українцями за походженням є 90,9% із них. Інші 9,1% – росіяни, вірмени, грузини, молдовани, угорці та представники інших національностей. Взагалі ж перелік держав, громадяни яких зустрічаються серед переправників, є доволі широким, тому частка, яка припадає на кожну із них, є малопоказовою: громадяни Молдови складають 4,1%, трохи менше нараховується громадян В'єтнаму (2,8%) та Грузії (2,5%), решта груп утворює менше ніж по 2% кожна. При цьому, на нашу думку, дійсна кількість іноземців серед осіб, що вчиняють розглядувані злочини, є значно вищою за наведені показники – однак варто мати на увазі, що більшість засуджених за ст. 332 КК України або безпосередньо переводили мігрантів через лінію кордону, або були затримані під час транспортування останніх з такою метою. За свідченнями журналістів, провідника з числа добре обізнаних із місцевістю сільських жителів легко знайти навіть на ринку будь-якого прикордонного містечка, натомість іноземці зазвичай концентруються у великих містах, з їх більш широким спектром економічних можливостей, не осідаючи на тривалий час у прикордонні. Внаслідок такого відсторонення від здійснення дій, найбільш ризикованих з точки зору викриття та затримання, вони мають істотно вищі шанси залишитися поза увагою правоохоронних органів. В той же час, існують і спостереження правоохоронців щодо наявності певного «розподілу праці» в цій індустрії за національною ознакою: якщо злочинні мережі на

міжнародному рівні підтримуються вихідцями з Кавказького регіону (Грузія, Азербайджан, Чечня) або Середньої Азії (Таджикистан, Узбекистан), чимало з яких мають українське громадянство, на «технічних» ролях в основному знаходяться українці – місцеві жителі прикордоння [7].

При дослідженні *кримінально-правових ознак особистості злочинця*, що вчиняє незаконне переправлення осіб через державний кордон України, передусім звернемо увагу на такі із них, як повторність та рецидив злочинів. Зокрема, нами встановлено, що 78,4% засуджених не мали судимості, крім того 9,1% не мали судимості в силу ст. 89 КК України. Спеціальний рецидив виявлено нами лише у 4,4% випадків, тоді як частка осіб, які на момент вчинення злочину мали не зняту і непогашену судимість за іншими статтями КК (корисливі та насильницькі злочини, злочини в сфері обігу наркотичних речовин та проти громадського порядку) дорівнює 7,2%. Однак, вважаємо, що такий стан справ може пояснюватися не лише підвищеною латентністю діянь за ст. 332 КК України, що вчиняються більш досвідченими злочинцями. Дослідження засуджених за бандитизм, наприклад, свідчать про велику кількість серед них осіб без попередньої кримінальної біографії, умови життя яких залишили їм мало законних способів отримання засобів до існування [3]. Зважаючи на глибоку та масштабну соціально-економічну кризу прикордонних територій України, та ж сама тенденція простежується у випадку з транскордонною злочинністю.

Співучасть у злочині відсутня у 29,6% від загальної кількості справ та проваджень, іще майже 41% злочинів були вчинені групою осіб за попередньою змовою. За 79,3% вироків було засуджено лише одну особу, двох – за 12,2%, і лише у 6,7% вироків були притягнуті до кримінальної відповідальності троє та більше винних. Що стосується ролі, яка відігравалася злочинцем серед співучасників, то специфікою побудови диспозиції ч. 1 ст. 332 КК виступає те, що виконавцем цього злочину визнається як особа, яка безпосередньо здійснювала переправлення, так і особа, яка сприяла його вчиненню. Більше того, для організації таких дій чи керівництва ними (як-то: розробка планів, визначення місця та часу вчинення злочину, віддання певних команд тощо) наявність співучасті теж не є обов'язковою [6 с. 957]. Дії у складі організованої злочинної групи встановлені лише у 3,9% випадків, а існування злочинної організації – не спостерігається у жодному. Вочевидь, наведені результати дуже викривлені рівнем латентності розглядуваного феномену. До того ж, не є поодинокими у судовій практиці випадки кваліфікації діянь за ст. 332 КК України як вчинених групою осіб за попередньою змовою навіть за наявності усіх необхідних ознак організованої злочинної групи. З іншого боку, у літературі останнім часом висловлюються й припущення щодо невластивості об'єднань зі стійкою ієрархічною будовою організованій злочинності у сфері незаконного переправлення осіб через кордони багатьох держав. Фахівцями Європолу стверджується, що потужні транснаціональні злочинні угруповання нині часто складаються із відносно відокремлених груп, без чіткої командної структури та з менш очевидними зв'язками між собою, які постійно перериваються та встановлюються знову [1, с. 10].

Результати узагальнення відомостей стосовно причин припинення діяльності переправників дають можливість одержання даних, цінних з точки зору розробки заходів запобігання таким злочинам, а саме: яким чином виявляється більшість вчинених злочинів за ст. 332 КК України. 72,1% епізодів цієї злочинної діяльності було припинено внаслідок затримання «на гарячому» – в момент перетинання кордону чи одразу після цього, коли мігранти та злочинці встигли віддалитися від його лінії не більше ніж на кілька сотень метрів. Зупинення транспортного засобу, який не встиг прибути до державного кордону, стало причиною виявлення злочинних дій майже в 12% від усіх випадків, тоді як у 15,6% це вдалося зробити за допомогою перевірки документів, огляду прикордонних лісосмуг, огляду будинків у прикордонних населених пунктах та проведення інших оперативно-розшукових дій. Такі дані наводять на думку щодо

явного перебільшення науковцями ролі недостатнього захисту державного кордону у комплексі детермінації злочинів за ст. 332 КК України: у разі низького рівня його захищеності більшість незаконних мігрантів (а як наслідок – і переправників) затримувалися б не під час порушення порядку його перетинання, а в результаті гучних профілактичних заходів, які регулярно проводяться у громадських місцях великих міст країни.

Отримані дані щодо кримінальної відповідальності засуджених виглядають наступним чином: відносно 95,3% визнаних винними у незаконному переправленні осіб через державний кордон України призначається покарання у вигляді позбавлення волі (з урахуванням можливої сукупності злочинів). Близько половини злочинців (53,2%) отримують строки від 5 років та більше, значно рідше зустрічається позбавлення волі на строк від 3 до 4 (33,2%) та від 1 до 2 років (8,9%). Покарання у вигляді штрафу було призначено 4,2% винних. До одного злочинця було застосовано обмеження волі, ще одного – передано на поруки трудового колективу. В якості додаткового покарання до 5,3% обиралося позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, до 6,6% – конфіскація транспортного засобу, а до 11,1% – конфіскація усього належного їм майна. І понад половина від загальної кількості засуджених – 61,5% – звільняються від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України.

Входить до структури особистості злочинця і блок *морально-психологічних ознак:* потреб, інтересів, мотивів, інтелектуально-вольових якостей, моральних і ціннісних орієнтирів, поведінкових установок, емоційних особливостей тощо. Від самого початку вивчення цього явища в англомовній кримінологічній науці сформувався погляд на особистість переправника як на фактично різновид особистості насильницького вимагача. Таким чином, характерними морально-психологічними рисами таких осіб мали б бути агресивна зухвалість, безжалісність, брехливість, паразитизм, егоїзм, а подеколи – і ненависть чи презирство до своїх жертв [5, с. 94-95]. Ставши усталеною точкою зору, таке ототожнення набуло стереотипного характеру, некритично відтворюючись від однієї наукової праці до іншої – незалежно від того, про який регіон світу йде мова.

У більшості випадків подібні твердження в контексті українських реалій, на нашу думку, ґрунтуються на широко поширеному помилковому ототожненні досліджуваних злочинів із міжнародною торгівлею людьми. Тим не менше, як опрацювання судової практики, так і аналіз повідомлень ЗМІ однозначно вказують на те, що діянням за ст. 332 КК України боргова кабала не притаманна: якщо злочинець та мігрант не є близько знайомими між собою, то подібні послуги, за загальним правилом, надаються із повною передоплатою з боку «клієнта». Відмінності у особистості переправника як від особистості торгівця людьми, так і від корисливо-насильницького злочинця визначаються в першу чергу тим фактом, що особа, яка незаконно переправляється через державний кордон, не є жертвою злочину: статус незаконного мігранта є чинником віктимізації щодо широкого кола інших злочинних посягань, проте у випадку діяння за ст. 332 КК України йдеться саме про дві сторони консенсуальної домовленості, кожна із яких розраховує на задоволення таким шляхом тих чи інших своїх потреб.

Дії злочинця з корисливих мотивів було встановлено нами лише у 30,5% випадків. Зазвичай матеріальна винагорода мала вигляд певної грошової суми (28,3%), хоча інколи переправлення здійснювалось і в обмін на обіцянку з боку «клієнта» допомогти у пошуку роботи або зайнятті підприємницькою діяльністю за кордоном. Істотну кількість злочинів (18,8%) було вчинено з особистих підстав: внаслідок бажання допомогти близьким (14,7%) або на ґрунті співчуття незнайомій до цього особі (4,2%). Не було встановлено мотив у 25,5% випадків.

Рівень інтелектуального розвитку переправників суттєво різниться в залежності від складності способу вчинення злочину. Так, переправлення за підробленими або чужими

документами в більшості випадків здійснюється особами, які мають вищу освіту. З іншого ж боку, набагато нижчим освітнім рівнем характеризується злочинці, що вдавалися до найпростіших з технічної точки зору дій – в першу чергу, пророоблення отворів у інженерно-технічних загородженнях за допомогою грубої фізичної сили.

Тим не менше, вкрай потрібними для вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон у будь-якому разі є такі риси характеру, як рішучість, урівноваженість, обачливість та холоднокровність в екстремальній ситуації (за винятком одиничних випадків його імпульсивного вчинення особами, присадибні ділянки яких безпосередньо виходять до лінії кордону). За відсутності або ненадійності корупційних зв'язків, злочинцям можуть знадобитися тижні та місяці на вичікування найбільш зручного часу для переходу кордону або пошук найменш захищеної його ділянки – в умовах постійного ризику затримання правоохоронними органами внаслідок огляду будівлі, де тимчасово розміщуються мігранти, або зупинення транспортного засобу під час перевезення останніх з одного населеного пункту до іншого. Необхідними для цього якостями є виваженість дій та витримка характеру, поряд із здатністю до ретельного планування механізму вчинення злочину та його приховування. Схильності засуджених за ст. 332 КК України до пияцтва чи наркотизму за нашим емпіричним дослідженням не виявлено, як і наявності в них відхилень та розладів психічної діяльності.

Спробуємо звести отримані дані у певну систему. Позаяк незаконне переправлення осіб через державний кордон є неоднорідним та багаторівневим явищем, ми пропонуємо типізацію злочинців, що вчиняють діяння за ст. 332 КК України, в залежності від ступеню їхнього включення до цієї діяльності як галузі транскордонного злочинного бізнесу. На нашу думку, така підстава не лише вказує на мотиви вчинення злочину та рівень кримінальної деформації особистості, але й дозволяє провести розмежування переправників за характером їх відносин з мігрантами та своїми співучасниками.

Перша група охоплює винних, які незаконно переправляли через державний кордон України своїх родичів та друзів без отримання будь-якої матеріальної вигоди. В багатьох таких випадках мова йде про вивезення дитини одним із батьків за відсутності дозволу від іншого або інших передбачених законодавством документів.

Друга група є найменшою за чисельністю та включає в себе осіб, які вчинили злочин зі співчуття до незнайомців, з якими вони не зустрічалися раніше. Подібно до першого типу, попередня поведінка таких злочинців загалом має позитивну соціальну спрямованість – однак якщо незаконне переправлення через державний кордон рідних та близьких осіб здійснюється лише епізодично, то безкорисливе переправлення незнайомців потенційно може вчинюватися й систематично – у тому числі не знаючи про кримінальну караність діяння – що створює ризик поступового переходу особи до такої діяльності вже на оплачуваній основі (в тому числі шляхом приєднання до вже існуючих у цій сфері злочинних груп).

Третю групу утворюють корисливі злочинці, які ситуативно вчиняють передбачені ст. 332 КК України діяння внаслідок сприятливого збігу обставин. Основним способом заробітку незаконне переправлення осіб через державний кордон для таких винних не виступає, ретельне готування вчинення злочину також зазвичай відсутнє.

Четверта група складається зі злочинців, які розглядають даний протиправний бізнес у якості стабільного джерела отримання значних прибутків. Особи цього типу характеризуються найбільшою аморальністю вчинків та являють собою системоутворюючу ланку серед учасників розглядуваної злочинної діяльності, попри те, що вчинювані ними діяння відрізняються особливо високим рівнем латентності.

Висновки. Дослідження кримінологічної характеристики особистості злочинця, що вчинив незаконне переправлення осіб через державний кордон України, дає змогу створити його

узагальнений портрет. Як правило, це чоловіки середнього або молодого віку, українці, громадяни України, із середньою освітою, які на момент вчинення злочину ніде не працювали і не навчалися, не судимі, спиртними напоями та наркотичними засобами не зловживають. Типізацію злочинців, що вчиняють незаконне переправлення осіб через державний кордон України, нами проведено за ступенем їхнього залучення до системи міграційної злочинної індустрії. Визначальною підставою при цьому слугує наявність або відсутність бажання отримання винним матеріальної винагороди. У свою чергу, некорисливі переправники розрізняються за ознакою попереднього знайомства з особою, яка ними переправлялася; серед корисливих же злочинців виділяються ситуативні та стійкі (професійні). Останні два типи найчастіше зустрічаються серед засуджених за ст. 332 КК України, незважаючи на набагато вищі шанси їх представників уникнути кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Bilecen B. Human Smuggling Networks Operating Between Middle East and the European Union: Evidence from Iranian, Iraqi and Afghani Migrants in the Netherlands. Bielefeld: Centre on Migration, Citizenship and Development, 2009. 16 с.

2. Василина М. М. Соціально-психологічний портрет особи контрабандиста // В кн.: Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України / За ред. проф. В. Л. Регульського. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2000. С. 34-36.

3. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія. Харків: Регіон-інформ, 2004. 212 с.

4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. 712 с.

5. Колодяжний М. Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія / за ред. В. В. Голіни. Х.: Кроссроуд, 2010. 288 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка [9-те вид., переробл. та допов.]. К.: Юридична думка, 2012. 1316 с.

7. Поток нелегалов вырос в четыре раза: как ФСБ помогает незаконному проникновению в Украину. *Сегодня*. URL: https://www.segodnya.ua/ukraine/potok-nelegalov-vyros-v-chetyre-raza-kak-fsb-pomogaet-nezakonnomu-proniknoveniyu-v-ukrainu-1181147.html (дата звернення: 14.01.2019). Заголовок з екрана.

8. Самойлова О. М. Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання умисним вбивствам та умисним тяжким тілесним ушкодженням, що вчиняються особами похилого віку: дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08; НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса. Х.: 2018. 233 с.

References

1. Bilecen B. Human Smuggling Networks Operating Between Middle East and the European Union: Evidence from Iranian, Iraqi and Afghani Migrants in the Netherlands. *Bielefeld*: Centre on Migration, Citizenship and Development, 2009. 16 с.

2. Vasylyna M. M. Socialno-psyhologichniy portret osoby kontrabandysta // V kn.: Teoriya operativno-sluzhbovoyi diyalnosti pravoohoronnyh organiv Ukrayiny / Za red. prof. V. L. Regulskogo. Lviv: Lvivskiy institut vnutrishnih spran pri NAVS Ukrayiny, 2000. S. 34-36.

3. Golina V. V. Kriminologichni ta kriminalno-pravovi problemy borotby z banditizmom : monografiya. Kharkov: Region-inform, 2004. 212 s.

4. Zakalyuk A. P. Kurs suchasnoyi ukrayinskoyi krimimologiyi: teoriya I praktyka : u 3 kn. – Kn. 1 : Theoretychni zasady ta istoriya ukrayinskoyi kriminologichnoyi nauki. Kyiv: Vyd. dim «In Yure», 2007. 712 s.

5. Kolodyazhnyi M. G. Nasylnitski vymagannya mayna v Ukrayini: kriminoligychna harakteristika, determinatsiya ta zapobigannya: monografiya / za red. V. V. Goliny. Kh.: Crossroad, 2010. 288 s.

6. Naukovo-praktychny komentar Kriminalnogo kodeksu Ukrayiny / za rad. M. I. Melnyka, M. I. Havronyuka [9-te vyd., pererobl. ta dopov.]. K.: Yurydychna dumka, 2012. 1316 s.

7. Potok nelegalov vyros v chetyre raza: kak FSB pomogaet nezakonnomu proniknoveniyu v Ukrainu. *Segodnya*. URL: https://www.segodnya.ua/ukraine/potok-nelegalov-vyros-v-chetyre-raza-kak-fsb-pomogaet-nezakonnomu-proniknoveniyu-v-ukrainu-1181147.html (data zvernennya: 14.01.2019). – Zagolovok z ekrana.

8. Samoylova O. M. Kriminologichna harakterystyka, determinatsiya ta zapobigannya umysnym vbyvstvam ta umysnym tyazhkim tilesnym ushkodzennyam, scho vchynyautsya osobamy pohylogo viku: dis. … kand. yurid. nauk : 12.00.08 / O. M. Samoylova; NDI VPZ im. akad. V. V. Stashisa. Kh.: 2018. 233 c.

Надійшла до редакції 08 травня 2019 р.